

درسنامه

تاریخ تحلیلی صدر اسلام

دکتر علی خالقی

عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

تهران ۱۳۹۵

سرشناسه	:	خالقی، علی، ۱۳۴۵ -
عنوان و نام پدیدآور	:	درسنامه تاریخ -- فیبا / دکتر اسلام / علی خالقی.
مشخصات نشر	:	تهران: شالان، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	:	۲۰۲ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۶۱۹۶-۷۲-۹
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
موضوع	:	اسلام -- تاریخ
موضوع	:	Islam -- History
موضوع	:	اسلام -- تاریخ -- آزمون ها و تمرین ها (عالی)
موضوع	:	Islam -- History -- Examinations, questions, etc. (Higher)
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۵ ۴۵۲/۱۴BP
رده بندی دیویی	:	۹۱۲/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۵۷۲۶۵۵

Email: Porseman_Press@yahoo.com

درس: تاریخ تعلیلی صدر اسلام

دکتر علی خالقی

نام: شالان

چاپخانه: ترانه

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول، ۳۹۵

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۱۹۶-۷۲-۹

آدرس: میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید، کوچه صابر،

پلاک ۱، طبقه ۴

تلفن: ۶۶۴۶۰۸۸۱ همراه: ۹۱۲۸۴۶۹۴۳۹

فهرست

۱۵	مقدمه
۱۹	فصل اول:
۱۹	کلیات و مفاهیم
۱۹	تاریخ چیست؟
۲۰	انواع تاریخ
۲۰	تاریخ نقلی:
۲۰	تاریخ علمی:
۲۱	فایده مطالعه تاریخ
۲۲	آیا تاریخ اعتبار و علمیت دارد؟
۲۲	بدبینان:
۲۳	خوشبینان:
۲۳	آیا سنن و قوانین ثابتی در حوادث تاریخی نهفته است؟
۲۴	عامل محرکه تاریخ چیست؟
۲۵	اهمیت مطالعه تاریخ اسلام:
۲۶	در مطالعه تاریخ اسلام به چه نکاتی به مثابه آسیب باید توجه نماییم؟
۲۶	شرق شناسی:
۲۶	تعریف:

۲۷		خاستگاه:
۲۷		منابع تاریخ اسلام
۲۸		سوالات فصل:
۲۹		فصل دوم:
۲۹		آشنایی با محیط پیدایش دین اسلام
۳۰		الف- شرایط اقلیمی محیط پیدایش اسلام:
۳۱		ب- وضعیت اقتصادی:
۳۲		۱- شاور:
۳۲		۲- دامداری:
۳۳		۳- درآمد حاصل از زیارت مکه
۳۳		۴- راهزنی و غارت:
۳۴		۵- تجارت و حمل و نقل کالاهای
۳۴		ج- اوضاع سیاسی:
۳۵		سابقه نظام سیاسی فراگیر در جنوب:
۳۶		دولت معین:
۳۷		حکومت سبا:
۳۸		قبتیان:
۳۸		حضر موت:
۳۹		سابقه نظام سیاسی فراگیر در شمال:
۴۱		د- اوضاع فرهنگی:
۴۱		ه- اوضاع دینی:
۴۱		بت پرستی:
۴۳		مسیحیت:
۴۴		یهود:
۴۵		صابئیون:
۴۶		دهریون:

۴۶	 پیروان زرتشت ، مانی و مزدک:
۴۷	 حنفا:
۴۷	 وضعیت ایران در آستانه ظهور اسلام:
۵۱	 وضعیت امپراطوری روم شرقی در آستانه ظهور اسلام:
۵۲	 مفهوم جاهلیت:
۵۳	 سوالات فصل:
۵۵	 فصل سوم:
۵۵	 زندگی و شخصیت پیامبر اسلام:
۵۵	 نام پیامبر:
۵۶	 والدین پیامبر اکرم:
۵۷	 نیاکان پیامبر:
۵۸	 دلیل اینکه نیاکان پیامبر همه موحد بوده اند:
۵۹	 چرا به طایفه ی پیامبر قریشی گزیدند:
۶۰	 حوادث دوران خردسالی پیامبر:
۶۲	 داستان سفر تجاری پیامبر به شام در ۹ و ۱۰ سالگی و ملاقات با بحیرا:
۶۴	 حوادث دوران جوانی پیامبر:
۶۴	 پیمان حلف الفضول:
۶۵	 نصب حجر الاسود و درایت پیامبر:
۶۶	 سفر تجاری پیامبر برای حضرت خدیجه:
۶۶	 تعدد زوجات پیامبر:
۶۷	 فرزندان پیامبر:
۷۰	 برخی از صفات و ویژگی های پیامبر:
۷۰	 دین پیامبر:
۷۰	 اخلاق پیامبر:
۷۰	 سخاوت:
۷۱	 هوش و نبوغ:

۷۱	 بلاغت و فصاحت:
۷۱	 حیاء و ادب:
۷۲	 نظیف:
۷۲	 مهربانی:
۷۲	 گشاده رویی و تواضع:
۷۲	 اقامت بودن پیامبر:
۷۳	 سوالات فصل:
۷۵	 فصل چهارم:
۷۵	 عصر دعوت مکه
۷۵	 آغاز رسالت
۷۶	 افسانه پرداز، برین اولین وحی
۷۸	 زمان نزول
۸۰	 چگونگی دعوت:
۸۰	 مراحل دعوت:
۸۰	 ۱- دعوت خصوصی
۸۱	 ۲- دعوت خویشاوندان
۸۲	 ۳- دعوت عمومی
۸۳	 اولین ایمان آورندگان:
۸۳	 تیپ اجتماعی اولین گروه ایمان آورندگان:
۸۴	 اولین مخالفان و معاندان با پیامبر و دعوت:
۸۶	 تیپ های اجتماعی مخالفان:
۸۷	 چرا مخالفت می ورزیدند؟
۸۹	 مشرکین چه اقداماتی را برای مخالفت با دعوت پیامبر انجام دادند؟
۸۹	 ۱- اقدامات مشرکین درباره پیامبر(ص)
۸۹	 الف - شگردهای مسالمت آمیز:
۹۰	 ب - سعی در انزوا قرار دادن پیامبر(ص):
۹۲	 ج - تمسخر پیامبر(ص):

۲ - اقدامات مشرکین درباره یاران دعوت.....	۹۳
۳ - اقدامات مشرکین درباره پیام دعوت.....	۹۵
اقدامات پیامبر برای مقابله با حرکات ایدئائی مشرکان.....	۹۵
تشدید اقدامات مشرکین.....	۹۷
الف: محاصره اقتصادی و اجتماعی: (صحیفه ملعونه):.....	۹۷
به وجه آمدن بن بست در دعوت پیامبر در مکه و راهکارهای پیامبر:.....	۹۹
۱ - سفر به طائف:.....	۹۹
۲ - تلاش برای برقراری تماس با قبایل بدوی اطراف مکه:.....	۹۹
۳ - تلاش برای برقراری تماس با زائران خانه خدا و تجار:.....	۱۰۰
ب: توطئه در اندیشه.....	۱۰۱
نتایج دعوت ۱۳ ساله در مکه.....	۱۰۳
سوالات فصل:.....	۱۰۴
فصل پنجم:.....	۱۰۷
عصر مدینه:.....	۱۰۷
ایجاد دولت شهر مدینه:.....	۱۰۸
۱. ایجاد سرزمین.....	۱۰۸
۲. ساماندهی جمعیت مدینه.....	۱۰۸
۳- پیمان سیاسی و همزیستی مسالمت آمیز همه شهروندان: مدینه.....	۱۰۹
متن کامل این پیماننامه.....	۱۱۰
۴. تأسیس مسجد به مثابه مرکزی برای عبادت و حکومت.....	۱۱۰
۵- برخی دیگر از اقدامات اجتماعی و اقتصادی پیامبر:.....	۱۱۸
تغییر قبله :.....	۱۱۸
تأمین منابع دولت اسلامی.....	۱۲۰
۱- انفال :.....	۱۲۰
۲- خمس :.....	۱۲۱
۳- زکات :.....	۱۲۳

۱۲۴.....	۴-جزیه:
۱۲۴.....	۵-خراج:
۱۲۷.....	سوالات فصل:
۱۲۸.....	فصل ششم:
۱۲۸.....	جنگ های عصر رسالت:
۱۲۸.....	مقدمه:
۱۲۹.....	قرآن کریم:
۱۳۰.....	سیره نبوت د امير:
۱۳۰.....	برخورد پیامبر با مشرکین:
۱۳۰.....	جنگ بدر:
۱۳۱.....	جنگ احد:
۱۳۱.....	جنگ خندق (احزاب):
۱۳۲.....	فتح مکه:
۱۳۲.....	جنگ حنین:
۱۳۲.....	برخورد پیامبر با یهودیان:
۱۳۳.....	پیمان شکنی بنی قینقاع:
۱۳۳.....	پیمان شکنی بنی نضیر:
۱۳۴.....	پیمان شکنی بنی قریظه:
۱۳۴.....	جنگ خیبر:
۱۳۴.....	برخورد پیامبر با منافقان:
۱۳۵.....	جنگ های برون مرزی پیامبر:
۱۳۶.....	نتیجه گیری:
۱۳۸.....	عوامل گسترش اسلام:
۱۳۸.....	۱- سیره پیامبر اکرم (ص):
۱۳۸.....	۲- نقش قرآن:
۱۳۹.....	۳- محیط دعوت پیامبر (ص):
۱۴۰.....	سوالات فصل:

فصل هفتم:	۱۴۱
حوادث سال های آخر رسالت:	۱۴۱
اعلام برائت از مشرکین:	۱۴۱
سنه الوفود:	۱۴۲
حجۃ الایع:	۱۴۳
غدر حم:	۱۴۴
واقعه ریم الخمیس:	۱۴۵
تاکید بر اعزام سپاه اسلام بن زید:	۱۴۶
اوضاع جامعه اسلامی در آستانه رحلت پیامبر:	۱۴۶
زمینه های مثبت:	۱۴۶
زمینه های بحرانی:	۱۴۷
سوالات فصل:	۱۴۷
فصل هشتم:	۱۴۹
آغاز عصر خلافت:	۱۴۹
ترکیب مدینه در آستانه رحلت پیامبر:	۱۴۹
موقعیت انصار:	۱۵۰
موقعیت بنی هاشم:	۱۵۰
موقعیت بنی امیه:	۱۵۱
موقعیت بنی تیم و بنی عدی:	۱۵۱
رحلت پیامبر و جریان سقیفه:	۱۵۱
عکس العمل صحابه:	۱۵۵
خلافت ابوبکر بن ابی قحافه:	۱۵۶
ابو بکر:	۱۵۶
چگونگی به خلافت رسیدن:	۱۵۷
شرایط به خلافت رسیدن:	۱۵۸

۱۵۸	شیوه حکومتی:
۱۵۹	اقدامات خلیفه:
۱۵۹	۱- اعزام سپاه اسامه
۱۶۰	۲- مقابله با پیامبران دروغین
۱۶۰	مسئله:
۱۶۲	اسود عنسی:
۱۶۲	طلیحہ ابن خویلد
۱۶۳	۳- بقاء و بقاء:
۱۶۵	۴- فتح حیره:
۱۶۵	۵- فتح دمشق:
۱۶۶	۶- تعیین دسر و خلافت و وصیت امت به بیعت با ایشان:
۱۶۹	خلافت عمر بن خطاب
۱۶۹	عمر بن خطاب
۱۷۰	چگونگی به خلافت رسیدن
۱۷۱	شیوه حکومتی
۱۷۲	اقدامات:
۱۷۴	دلایل پیروزی مسلمانان بر امپراتوری روم:
۱۷۶	خلافت عثمان
۱۷۸	چگونگی به خلافت رسیدن
۱۷۸	شیوه حکومتی خلیفه
۱۷۸	درشش سال اول:
۱۷۹	درشش سال دوم:
۱۷۹	۱- خویشاوند سالاری:
۱۷۹	۲- تنبیر سیره شیخین:
۱۸۰	۳- بذل و بخشش بیت المال:
۱۸۰	۴- استبداد:
۱۸۰	شکل گیری اعتراضات عمومی:

۱۸۱.....	قتل عثمان.....
۱۸۲.....	خلافت امام علی :.....
۱۸۳.....	مهم ترین فعالیت های امام علی در عصر خلفا.....
۱۸۴.....	چگونگی انتخاب امام.....
۱۸۵.....	استنکاف امام و دلیل آن.....
۱۸۵.....	اصرار مردم و شروط امام :.....
۱۸۶.....	مشکلات حکومت و خلافت امام :.....
۱۸۷.....	اقدامات امام.....
۱۸۸.....	نتیجه اقدامات امام.....
۱۹۴.....	سوالات فصل.....
۱۹۶.....	فهرست متابع :.....

مقدمه

پس از دو دهه من تدریس درس تاریخ اسلام در دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، مهد چمران، بین الملل زنجان وقشم با استفاده از منابع بسیار ارزشمند نویسندگان و اساتید تاریخ اسلام، نویسنده این درسنامه برآر شدت با لیل وجود برخی ضرورت‌ها به لحاظ شکلی و روشی، به با آنکه مطالب ارزشمند و عالمانه ایشان پرداخته و مطالب آنها را برحسب نیاز و توجه دانشجویان ساماندهی نماید. نویسنده به هیچ وجه خود را به لحاظ علمی صاحب نظر و هم ردیف نویسندگان حوزه تاریخ اسلام نمی داند و مدعی ارائه مطالب جدیدی افزون بر آنچه در متون مذکور، طرح شده، نیست. تنها ادعای نوشته حاضر ساماندهی مباحث و موضوعات تاریخ اسلام بر اساس توجه و نیاز دانشجویان در تاریخ معاصر می باشد.

ایده اصلی نویسنده آن است که در دنیای پیچیده امروز که قدرت های سیاسی حاکم برای اثبات خود از هرگونه ابزاری برای

دگر سازی اسلام و مسلمانان بهره می گیرند، مسلمانان بیش از هر زمانی به باز شناسی متن دینی (text) و تاریخ آن (context) می باشند تا بتوانند از هویت اسلامی خود در برابر این هجمه های هویت برانداز دفاع نمایند.

در این جهت، نیازمند آن هستیم تا با بازبینی و بازآفرینی شرایط تاریخی ظهور و گسترش اسلام و آشنایی با مشکلات و معضلات معیشتی، انیم که اسلام همه این مشکلات و موانع را پشت سر نهاده به تدریجی از جامعه جاهلی عبور کرده و مسلمانان را به ملتی متمدن تبدیل ساخت پس چرا امروز نتواند.

دومین نیاز ما به مثابه پیروان خاتم پیامبران آن است که با باز شناسی زندگی و شخصیت پیامبر گرامی اسلام آنچه را که امروزه برخی به عمد و یا به جهل و ساحت ایشان به ناروا نسبت می دهند، بزداییم.

برای اینکه از علل این همه مخالفت ها و اقدامات بر علیه ارزش های دینی و حق و حقیقت آگاهی یابیم نیازمندیم آنچه را در مکه در برابر دعوت اسلامی رخ داده و این مخالفت ها و اقدامات خصمانه مشرکین را در عین حال که آنها پیام آور را امین و پیام اورا آسمانی تلقی می کردند، باز آفرینی کنیم.

آشنایی ما با اقدامات پیامبر در مدینه در جهت دولت سازی، اعم از ایجاد الفت و اتحاد، تشکیل سازمان حکومتی، ساماندهی نظام معیشتی مسلمانان، برقراری امنیت داخلی

و خارجی برای دولت شهر مدینه و.... پاسخی است بر همه اندیشمندان سکولاری که رسالت پیامبر را در ابلاغ می دانند و بس. اگر امروزه قدرت های سلطه جو برای فرافکنی نتیجه خشونت های خود در باره ملت های مورد ستم، اسلام را دین شمشیر و مسلمانان را محور شرارت و ترور معرفی می کنند، ما نیازمند آن هستیم، روش های برخورد پیامبر و دولت نبوی را با مشرکان آغازگر تعدی و جنگ و یهودیان پیمان شکن و منافقان برانداز باز آفرینی کرده باشیم که اگر زبان دین شمشیر بود با آن سرعت مرزهای هند و چین و اروپا را در نمی نوردید و امروزه یک میلیارد پیرو نداشت.

امروز ما بیشتر از هر زمانی نیازمند بازشناسی حوادث سالیهای آخر رسالت و دغدغه های پیامبر در این دوران خلفای ایشانیم تا با هوشیاری از آنچه اموی مسلکان در پیش گرفته اند خود را از کشتی فتنه کنار کشیده و بر طبل شادمانی مسخریست ها در جشن برانداختن سد مقاومت در سوریه نکوبیم.